

גרשון אינגבר

"הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה?"

"יחלם עוד חלום אחר ויספר אתו לאחיו.
ויאמר הנה חלמתי חלום עוד והנה השמש
והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי".
"ויספר אל אביו ואל אחיו, ויגער בו אביו,
ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת, הבוא
נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה".
"ויקנאו בו אחיו, ואביו שמר את הדבר",
(בראשית ל"ז, ט-יא).

מערכת היחסים המשולשת בין יעקב, יוסף והאחים, מגיעה לשיאים חדשים של מורכבות בעקבות חלום יוסף על גרמי השמים המשתחווים לו. עם סיפור החלום מתחילים גם האחים להבין שאין כאן יותר דברים בטלים גרידא, כי אם יש דברים בגו. כתוצאה מכך, הפערים בין האחים גדלים. יעקב המחויב לשלמות המשפחה, חש בקרע המתרחב ומנסה לאחות אותו בעזרת הכחשת החלום ופירונו. אך הדבר לא עולה בידו, הקנאה מעמיקה, הפירוד גובר, אחיו הקרעים נכשל. כולם מאמינים כעת בהתגשמות החלום, האחים מאמינים וחוששים, והאב מאמין ומלא תקווה. ננסה במאמרו זה להאיר מערכת יחסים זו מהיבטיה השונים.

"ויגער בו אביו" – למשמעות הגערה

גערנו של יעקב תמוהה ובלתי מובנת, מה "אשם" יוסף שהוא חלם חלום! האם החלום תלוי בבחירה החופשית של החולם? "יומה פשע אם רואה בחלום שהשמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי"? (מהרי"ל דיסקין). ועוד קשה, מה מקומה של הגערה "הבוא נבוא" וכי, וכי יוסף הוא זה שפטר את החלום לאמר שגרמי השמים מסמלים את האב האם והאחים הבאים להשתחוות לו ארצה? הרי יוסף מספר את החלום בלבד, ואילו יעקב הוא זה שפותר אותו. ועוד, רבים כבר הקשו, אחרי שיעקב מבטל את החלום מכל וככל, כיצד הדבר מתיישב עם הפסוק הסמוך "ואביו שמר את הדבר" – "שכיח עומד ומלפס מתי יתגסס החלום" (רש"י), הלא הדברים סותרים לכאורה, אלה את אלה.

הגערה – בעלת מסר כפול

יעקב באמת ובתמים מאמין שהחלום הינו בעל מסר נבואי. אין בכך ספק, התורה מעידה על כך במפורש "ואביו שמר את הדבר". אייך מתחזקת התמיהה מה מקומה של הגערה? ויש להבין, יעקב מודע לכך שהיחסים בין האחים הידרדרו למצב קשה. על הפרק עומדת סכנה ממשית לשלמות המשפחה ולאחוזתה. יש צורך דחוף בעצירת הסחף, בהרגעת הרוחות ובהקטנת המתחים. לשם כך, בפניה ישירה אל יוסף, יעקב גוער בו, וטוען שלחלום אין כל ערך והינם דברים בטלים. בה בעת שולח יעקב במרומז מסר כפול לעברם של שני הצדדים. המסר האחד ליוסף שיפסיק עם סיפור החלומות "לפי שהוא מטיל שנאה על עלמו" (רש"י). והמסר השני לאחים הנוכחים בדו-שיח, אין לכם מה לקנא ביוסף שכן אין לחלום כל משמעות, "ויעקב נתכוין להוילא הדבר מלצ בניו שלא יקנאו" (רש"י).

המסרים נשלחים בכוונה במרומז כדי לא לאבד את האפקטיביות שלהם. יוסף קלט את המסר, שותק ואינו מגיב לגערת אביו, ואכן התורה לא מביאה את תגובתו. מאידך, האחים מגיבים בצורה פסיבית "ויקנאו בו אחיו". נמצאנו למדים שהמסר בעינינו לא נקלט, וכוונתו של אביהם לא עלתה בידו.

בהמשך, ננסה לנתח באילו טיעונים יעקב מתכוון להתמודד עם הבעיה שהוא ניצב בפניה. כמו"כ יהיה לו לחוש שמא ירגישו בניו... ויאמרו שאין דברי יעקב אלא דרך תחבולה בעלמא" (שפתי חכמים). אחד ממוקדי הפתרון יהיה בעזרת הכתוב "ואביו שמר את הדבר". רש"י כבר פירש ש"היה ממחין ומלפס מתי יבוא", אך נראה שהכתוב בא גם ללמדנו, בעזרת נוסח זה של הדברים, שבידי יעקב היו ידיעות ומחשבות ששמר עליהן לעצמו, וסבור היה שאינן ידועות לבניו. האם למרות הכל קלטו האחים את כוונת אביהם וגרמו בכך שזו לא תעלה בידו?

"מה החלום הזה אשר חלמת?"

בדרך כלל הביטוי "מה" מופיע כדי להביע צורת שאלה, כגון: "מה שאלתך אסתר המלכה... ומה בקשתך..." (מגילת אסתר ז', ב). צורת ביטוי זו אינה רלוונטית בענייננו שהרי יעקב שמע היטב את החלום. צורה נוספת של הביטוי "מה" מופיעה כדי להביע את שלילת הדברים כגון: "ויאמר להם משה מה תרובון עמדי ומה תנסון את ה'" (שמות י"ז, ב), וכן "מה תשתוחחי ומה תהמוי" ("לכה דודי"), ובצורה חריפה יותר: "ואהרן מה הוא כי תלינו עליו" (במדבר ט"ז, יא), או "מה לנו חלק בדוד" (מלכים א"י י"ב, טז). נראה שאף בענייננו כן, "מה החלום הזה אשר חלמת" בא לבטא את שלילת החלום מהביטוי השונים, החלום חסר היתכנות וחסר משמעות.

שיטת רש"י

דברי רש"י בד"ה "הבוא נבוא" ניתנים לחלוקה לארבעה קטעים:

1. "וכלל אמך כבר מתה."
2. וכוא לא כיכ יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגידלתו כאמו.
3. ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים.
4. ויעקב נחמין לכוניא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו, לכך אמר לו: כבוא נבוא וגו' כשם שאי אפשר בלמך כך השאר הוא בטל."

לכאורה, רש"י מוקשה שהרי הדברים נראים, לכאורה, כסותרים זה את זה. מקטע שני משמע שהתאמה בין החלום ופתרונו חייבת להיות מלאה, דהיינו אין דברים בטלים בחלום. ומקטע שלישי, בצורה מפורשת: אין חלום בלא דברים בטלים. ויש להבין שבדברי רש"י מוכללים שתי שיטות, שיטת המדרש בראשית רבה ושיטת התלמוד (ברכות נה, ע"א). ואכן, כפי שנראה להלן, השיטות חלוקות ביניהן.

שיטת המדרש בראשית רבה

"ויאמר לו פה החלום הזה אשר חלפת'. ר' לוי בשם ר' חזקוני בר חנינא, כך היה יעקב אבינו סבור שתחית הפתים פגעת בימי, שנאמר 'הבוא נבוא אני ואפך' וגו', הבוא נבוא אני ואחיך נחא, שפא אני ואפך, והלא אפך כבר פתה, ואתה אופר אני ואפך ואחיך. ולא היה יעקב אבינו יודע שהדברים פגיעים לבלהה שפחת רחל שגידלתו כאמו."

לדעת בעל המדרש, סבור יעקב שאין דברים בטלים בחלום, וכל פרט בחלום חייב להיות בר מימוש. באשר לאמונתו של יעקב שיש בחלום מסר נבואי, ראינו כבר שאין על כך חילוקי דעות. אלא, שמותה של רחל יוצר פער בין הציפיות של יעקב להתגשמות החלום ובין הבנתו שאין בחלום דברים בטלים. כדי להתגבר על פער זה, "סבור היה יעקב שתחיית המתים מגעת בימיו" ורחל עוד בחייו תקום לתחיה. כדי להוציא הדברים מלב האחים, יעקב לא מספר להם על תקוותו שתחיית המתים מגעת בימיו, ואז בעזרת חסרונה של רחל יעקב יכול להציג לבניו חוסר התאמה בין החלום לפתרונו, וכשם שפרט אחד בחלום אינו יכול להתקיים כך לא יוכל להתקיים החלום כולו. יעקב מבין שהירח בחלום מסמל בפתרונו את רחל.

מחד גיסא, בעל המדרש סבור שהירח מסמל את בלהה שגידלה את יוסף כאמו, ובכך מתמלאת הדרישה להתאמה הדרושה, כנראה, בעל המדרש מעדיף להשלים את ההתאמה הנדרשת בעזרת "בלהה" ולא בעזרת "תחיית המתים" בהיותה סברה

פשוטה יותר. מאידך גיסא, יעקב, לדעת בעל המדרש, מחויב להתאמה בעזרת "תחיית המתים" דווקא, כי "לא היה יודע שהדברים פגיעים לבלהה". מיימ, האחים לא השתכנעו מדברי אביהם שאין בחלום ממש, שהרי הכתוב מעיד מיד בתום דבריו – "ויקנאו בו אחיו", אם מפני שהם כן הבינו שהדברים מגיעים לבלהה ואם מפני שהם הבינו שאין חלום בלי דברים בטלים.

שיטת התלמוד

"...אפר ר' יוחנן פשום ר' שפעון בן יוחאי: כשם שאי אפשר לבר בלי תבן, כך אי אפשר לחלום בלי דברים בטלים. אפר ר' ברכיה: חלום אעפ"י שפסקתו פתקיים כולו אינו פתקיים. פנא לך? פיוסף, פדכתיב 'והנה השפש והירח וגו' וההיא שעתא [=דחלום, רש"י] אפיה לא הות". (ברכות נה, ע"א).

עייף התלמוד, פשוט הדבר ש"אי אפשר לחלום בלי דברים בטלים". הדבר נלמד מיוסף דכתיב: "והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי", ובאותה שעה שחלם, רחל המקבילה לירח, כבר לא נמצאת בין החיים ולא תוכל להשתחוות ליוסף, וזה הקטע של הדברים הבטלים. אך הלימוד עדיין אינו שלם בכך, כי צריך להוכיח גם שחלקו האחר של החלום כן התקיים, וזה ניתן להיעשות רק אחרי מימוש החלום, דהיינו אחרי שיעקב והאחים השתחוו. וכן הבין המהרש"א: "מה שלמדו רבותינו [דהיינו חכמי התלמוד] מכאן דאין חלום בלא דברים בטלים – היינו אחר שנתקיים החלום, לבד מאמו שלא נתקיים". עייף התלמוד הירח מסמל את רחל, אמו ממש, ולא את בלהה שגידלתו כאמו, ייתכן כיוון שלמעשה גם בלהה לא השתחוותה ליוסף שכן היא מתה לפני ירידתם מצריימה (רמב"ן).

כאמור, לדעת כולם יעקב מאמין שלחלום משמעות נבואית שנאמר "ואביו שמר את הדבר". באשר לשאלה כיצד יתגשם החלום ביחס לרחל "ויהי רחל כבר מתה", צריך לומר שיעקב אף הוא מבין שאין חלום בלי דברים בטלים. מניין ידע זאת? הרי התלמוד יודע זאת לאחר קיום האירועים, לאחר התממשות החלום, אך יעקב מניין לו? ויש לומר שיעקב ידע זאת מידיעה והבנה עצמית, "שכיוון שרבותינו [חכמי התלמוד] למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים אי אפשר שיהיה יעקב טועה בזה" (רא"ם). או, ש"קבלה היתה בידיו שאין חלום בלי דברים בטלים" (מהרש"ל). או, שהעניין שאין חלום בלא דברים בטלים הוא דבר שניתן ללימוד, ו"מילתא דהוא לימוד – אין ספק שיעקב היה יודע" (יגור אריה").

היות ויעקב למד שנים בבית מדרשם של שם ועבר, בהחלט ייתכן שקבלה זו או לימוד זה היה בידו מאז. ועדיין יש להבין כיצד מתכוון יעקב להוציא הקנאה מלב בניו, ונראה שלבניו לא סיפר את ההבנה שאין חלום בלא דברים בטלים, אדרבה במסגרת ההלכה שמותר לשנות מפני השלום הוא אומר להם שחייבת להיות התאמה

מלאה בין החלום ופירונו, וכיוון שפרט אחד לא יכול להתקיים עם מותה של רחל, כך כל החלום בטל. וזו כוונת הכתוב "ואביו שמר את הדבר" – ואביו שמר את הידיעה הזאת שאין חלום בלי דברים בטלים לעצמו (מהרש"ל).
יעקב לא חשש שמא האחים ירגישו ויאמרו שאין דברי יעקב אלא תחבולה בעלמא, שקבלה זו הייתה רק בידו ולא העבירה לבניו (מהרש"ל). בסופו של דבר האחים לא השתכנעו מדברי אביהם, ייתכן שגם הם הבינו בשכלם שאין חלום בלי דברים בטלים.

שיטת רש"י על פי המקורות

לקטע 1 – "והלא אמך כבר מתה": רש"י מביא כאן טיעון המתאים גם לתלמוד וגם למדרש ב"ר. הבוא נבוא אני ואמך להשתחוות לך ארצה? זה לא ייתכן כיוון שאמך כבר מתה, וכיוון שפרט אחד לא יכול להתקיים – כל החלום בטל. לשיטת התלמוד יעקב לא מזדהה עם טיעון זה שהרי אין חלום בלא דברים בטלים, אלא שנתכוון להוציא מלב בניו שלא יקנאוהו. לשיטת המדרש זהו טיעון אמת, שאם פרט אחד לא יכול להתקיים כל החלום בטל, אלא שסבור היה שתחיית המתים מגעת בימיו, ואינפורמציה זו לא סיפר לבניו כדי להוציא מלב בניו שלא יקנאוהו.

לקטע 2 – "והוא לא כי יודע שהדברים מגיעין לזלכה שגדלחו כאמו": רש"י מביא כאן את שיטת המדרש בב"ר שהחלום צריך להתאים בכל פרטיו לפתרון. הירח מסמל את בלהה שגידלה את יוסף כאמו, אך יעקב לא יודע זאת וחושב שהכוונה לרחל. התלמוד חלוק על בעל המדרש וסובר שהירח מסמל את רחל.

לקטע 3 – "ורבותיו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים": רש"י מביא כאן את שיטת התלמוד שאין חלום בלא דברים בטלים, החלק הבטל הוא העניין שרחל משתחוה ליוסף, שהרי רחל כבר מתה.

לקטע 4 – "ויעקב נתכוון להוליא הדבר מלכ בניו שלא יקנאוהו, לכך אמר 'הבוא נבוא' וגו' כשם שאי אפשר באמך כך השאר בטל". זהו הקטע היחיד מבין הארבעה המהווה פרשנות של רש"י, ופרשנות זו יכולה להתאים גם לתלמוד וגם למדרש כדלקמן:

לפי **התלמוד**, החלום יש בו ממש שהרי אין חלום בלא דברים בטלים, אלא שלבניו בלבד טוען יעקב שצריכה להיות התאמה מלאה בין החלום ובין המציאות וכשם שאי אפשר באמך כך השאר בטל. המטרה שלשמה משנה יעקב מן האמת הינה כדי להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו.

לפי **המדרש**, החלום חייב להתאים בכל פרטיו למציאות, וכן חושב יעקב, וכיון שאי אפשר באמך שהרי כבר מתה לכן גם השאר בטל. יעקב עצמו האמין שהחלום נבואי וסבור היה שרחל תקום בימיו לתחיית המתים. אלא, שלא סיפר זאת לבניו כיוון שנתכוון להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו.

שיטת הרמב”ן

הגערה של יעקב ביוסף הינה למראית עין בלבד ומטרתה ”לשכך חמתם מעליו”.
”מה החלום הזה אשר חלמת” – ”מה” בהוראת ”מה אדם ותדעהו” (תהלים קמ”ד,
ג) דהיינו חסר ערך. החלום הינו א”כ חסר ערך וחסר משמעות כיוון שנוצר בעקבות
הרהורי היום של יוסף. בכך מואשם יוסף למראית עין בהרהורי התנשאות. שתי
תביעות נכללות בגערותו של יעקב: האחת, למה אתה מספר את החלומות! ”...החלום
הזה אינו כלום שתגידנו כי אינם אלא דברים בטלים”. השנייה, למה אתה חולם! אם
תפסיק להרהר ביום על התנשאות ממילא גם תפסיק לחלום על כך בלילה, ”איך
נשאך לבך לחלום החלום הזה, אין זה כי אם גובה הלב ונערות שיעלו דברים כאלה
על לבבך”.

שיטת ”אור החיים”

בדברי יעקב יש להבחין בשני מרכיבים: טיעון והנמקה. ”ויאמר לו מה החלום הזה
אשר חלמת” – זהו הטיעון, אין לחלום שום משמעות, וההנמקה: ”הבוא נבוא אני
ואמך ואחריך להשתחוות לך ארצה”. ”אור החיים” מאיר אותנו להנמקה ייחודית: בני
יעקב יכולים לעלות לגדולה בזכות גדלותו של אביהם ולא בעקבות השפלתו, על כן
לא יוכל יוסף לעלות לגדולה בעקבות ההשתחוות של אביו, שכן יש בה כדי להשפיל
את האבא. ”לא יעלה על הדעת כי בני יעקב תשיגם הגדולה – מהאומות, כי אם
דוקא מאביהם, ומעתה אין מציאות שישתחוה לו אביו, ממילא סתר החלום בפני
האחים, ולבבו לא כן יחשוב”.

שיטת המהרי”ל (דיסקין)

”מה החלום הזה אשר חלמת” – החלום לא ייתכן כיוון שהשמש והירח והכוכבים
הינם גופים עגולים, וכיצד גוף עגול יכול להשתחוות? שאלומות משתחוות – ניתן
להבין, זה טבעי שאלומות כורעות ברוח הנושבת בהם, אבל כיצד ייתכן שגוף כדורי
ישתחוה? ויתרה על כך, כיצד ייתכן ששמש, ירח וכוכבים שהם גופים שמקומם בחלל
יכולים להשתחוות ”ארצה”? יש בכך טיעון חדש כלפי יוסף, לא חלמת כי אם בדית
את החלום מלבדך. כמוכן, יעקב לא מזדהה עם הטיעון הזה שנועד לשרת את
תוכניותיו להוציא מלבם של האחים. נשים לב לכך שהתורה טורחת להכחיש
מפורשות טיעון זה.

מדוע לא מצליח יעקב "להוציא מלב בניו שלא יקנאוהו"?

לאחר שיעקב שומע את סיפור החלום השני, היו בידו שתי אפשרויות תגובה לשם השגת אותה מטרה. האחת, להודיע לבניו מפורשות שהחלום הינו מסר נבואי, זהו רצון הקב"ה, יש בחלום הבעת תוכנית עתידית של הקב"ה ועליהם לקבל את הדין. השנייה, להכחיש את החלום כחלום סרק, חסר משמעות, שהרי אינו בר מימוש. יעקב העדיף להשתמש באפשרות השנייה, כנראה הבין שהיא יעילה יותר. מקרא מפורש הוא שכוונתו לא עלתה בידו – "ויקנאו בו אחיו". לו קיבלו האחים את טיעוני יעקב לא היו מקנאים ביוסף, שהרי לא מצאנו בר דעת מקנא בחלומות סרק. אדרבה, רק בעקבות דברי יעקב מודיעה לנו התורה על התפתחות יחסי קנאה בין האחים. שהרי, אחרי חלום האלומות ואף לפנייהם הכתוב מדבר על יחסי שנאה בלבד, כגון "וישנאו אותו", "ויסיפו עוד שנא אותו".

מדוע יעקב לא מצליח? מדוע האחים לא משתכנעים? הזכרנו כבר לעיל שתי הנמקות אפשריות:

- א. גם הם סוברים שאין חלום בלא דברים בטלים, כשיטת התלמוד.
 - ב. גם הם סוברים שהדברים מגיעין לבלהה שגידלה את יוסף כאמו, כשיטת המדרש.
- שתי ההנמקות הנ"ל הינן אובייקטיביות בטבען, בהיותן מתייחסות לגופם של טיעוני יעקב. אך מעבר לכך נראה שיש מקום גם להנמקות סובייקטיביות. האחים הצליחו לזהות את כוונתו של אביהם שאינו מעוניין אלא להוציא מלבם שלא יקנאו ביוסף, הם קלטו שמאחורי הטיעון הלוגי מסתתר ניסיון למנוע קרע ביניהם ולהביא לאחדות המשפחה.

א. כולם מבינים שהחלום נבואי

אם אחרי חלום האלומות עדיין חשבו האחים שהרהורי השלטון של יוסף הם שגרמו לחלומותיו, הרי שעם החלום על גרמי השמים כבר הבינו גם הם, שלא הגיוני שיוסף יהרהר להשתלט על אביו. רק חסר מעצורים מהרהר על הוריו שמשתחוים לו. עוד לפני הפתרון של אביהם חודרת לתודעתם ההבנה שיש לחלום משמעות נבואית, לא הרהורי התנשאות של יוסף ביום, גורמים לחלומותיו בלילה. יעקב בפתרונו מגלה, מבלי שנתבקש לכך, שגם הוא מבין שגרמי השמים מסמלים את משפחת יעקב העתידה להשתחוות ליוסף, אלא שהפעם המחשבות מתורגמות למלים. הם קולטים שכל הטיעונים וההאשמות מיועדות למטרה אחת בלבד לשכך את חמתם וממילא אינם אפקטיביים. כל ניסיון להכחיש את החלום אינו משכנע וכל טיעון הופך לשקוף. אי התאמה של פרט זה או אחר בחלום אינו יכול להכחיש את המכלול האמין והמוצק. וכן מבין "אור החיים": "בחלום זה [השני] הסירו הספק שהיה להם בחלום הראשון שבא החלום לסיבת מחשבותיו, כי ודאי שלא חשב ולא עלה על דעתו להשתרר על אביו, ואין זה אלא הודעת דבר מהשמים, ולזה נכנסה בהם קנאה".

ב. הגערה מסגירה את כוונתו של יעקב

סברה נוספת מדוע האחים לא מקבלים את ניסיון הכחשת החלום של אביהם נעוצה בנימת הדיבור. הדברים לא נאמרים בצורה רגועה ואדישה כיאה לדברים בטלים, כי אם בנימה גוערת. אם דברי החלום הינם בטלים עדיף להתייחס אליהם בביטול ובזלזול. אדרבה, הגערה מחשידה שיש דברים בגו. רש"י מסביר "ויער צו – לפי שיהי מטיל שגאח עליו". סביר מאוד שכהבנת רש"י כן הבנת האחים, גם הם קלטו את הרעיון שיעקב גוער ביוסף על שהוא מטיל שגאח על עצמו ומקומם עליו את האחים. גם הם מבינים שיעקב רוצה בגערותו להעביר מסר ליוסף לשתוק כדי לא להגביר את השנאה והקנאה. גם הם מבינים שהגערה משרתת בעצם מטרה אחרת של יעקב, נכבדה לכשלעצמה, השגת שלום בית. ממילא הגערה, ובעקבותיה הארגומנטציה של הכחשת החלום, לא זו בלבד שאינם אפקטיביים אלא אף גורמים להגבר שלילי של מערכת היחסים.

הכחשת החלום הופכת להיות מלאכותית. מצדו, יעקב קיווה שבעזרת הגערה ביוסף הוא ייצור חזית אחידה עם האחים. ובכך ירגיע את התסיסה נגד יוסף, אך בסופו של דבר הגערה לא הביאה לרגיעה. האם יעקב לא העלה על דעתו שאלה תהיינה התוצאות? האם לא חשש שמא ירגישו בניו ויאמרו "שאיך דברי אביהם אלא דרך תחבולה בעלמא"? ("שפתי חכמים"), ואולי אפשר לשייך אף לכאן את הכלל שלימדנו רש"י בקשר למשה, בחיר הנביאים, "לפי שגאח משה לכלל כעס צא לכלל טעות" (במדבר ל"א, כא).

סיכום ומסקנות

בפרשת החלומות גילינו פן נוסף בגדלות הרוח של בחיר האבות. מתבצע על ידו מאמץ להפיג את הקנאה בין האחים ולהשכין שלום ביניהם כדי לאפשר את מימוש המשימות שהועידה להם ההשגחה בבניין העם היהודי. לשם כך הוא מוכן להכניס עצמו לסיטואציה קשה ומורכבת. האיש שהכתוב מעיד עליו "ויעקב איש תם" – "כלצו כן פיו" (רש"י) מוכן להגיע למצב ש"הדברים היוצאים מפיו – ולבו לא כן יחשוב" ("אור החיים"). אומר מה שאינו מתכוין, ומתכוין למה שאינו אומר. מכחיש את החלום ובה בעת מייחל לפתרונו. מתכווין לשכנע את האחים להאמין בטיעונים שהוא עצמו אינו מאמין בהם.

אמנם למדנו שמותר לשנות מפני השלום, לגבי יעקב הייתה זו הקרבה מיוחדת. האם היה סכוי בידו להצליח? נראה שיעקב נטל על עצמו משימה בלתי אפשרית. תוכנית ה' הגלובלית לא הותירה בידו כל סיכוי כיוון שיעקב ובניו היו מחוייבים לגלות מצרים, חלומות יוסף וקנאת האחים היוו אבן דרך ראשית, בלתי ניתנת לשינוי, במהלך אלוקי זה.